

Het grafopschrift van Aberkios van Hierapolis

© Riemer Roukema

Verschenen in: R. Roukema (red.), *Liber Amicorum Tertio Adeodato Bolhuis magistro linguarum Graecae Latinaeque dedicatus relinquenti Academiam Theologicam Reformataam Campensem XXVI° Iunio Anni Domini MMXX^l oblatum a collegis discipulisque nonnullis quo testentur aestimationem optimam*, Kampen 2012 (zonder paginanummers)

Tertius, ter gelegenheid van je afscheid wil ik je een intrigerende tekst meegeven die ik tegenkwam toen ik onlangs opnieuw het boek las van Cornelia J. de Vogel, *Ecclesia Catholica. Een redelijke verantwoording van een persoonlijke keuze*, Utrecht / Brussel 1947. Het is een gedeelte van een christelijk grafopschrift van omstreeks het jaar 200, dat door Cornelia de Vogel wordt aangehaald (op p. 88-89) als getuigenis van ‘een sacramenteel beleefd Christendom, waarin het heilig Avondmaal het centrum vormt; het heilig Avondmaal – maar stellig niet zooals wij gewoon zijn in Calvinistische kringen dat te verstaan.’ Op grond van haar studie van de kerkvaders is deze classica, die zich in 1927, na een lange geestelijke zoektocht, had laten dopen in de Nederlandse Hervormde Kerk, in 1944 overgegaan naar de Rooms Katholieke Kerk.

Het grafopschrift is in 1883 in Hierapolis nabij Synnada in Phrygië ontdekt en bestaat uit 22 hexameters. Het is slechts ten dele leesbaar, maar op grond van een ander, hierop gebaseerd grafopschrift uit 216 en een vierde-eeuwse levensbeschrijving van de persoon die erin aan het woord komt, Aberkios, kon de tekst redelijk worden hersteld. Deze Aberkios was bisschop van Hierapolis, zo blijkt uit zijn *vita* uit de vierde eeuw. De eerste twee regels geven te kennen dat hij deze tekst voor zijn dood zelf heeft geschreven. De regels 3-16 luiden:

οὔνομ' Ἀβέρκιος ὦν ὁ μαθητῆς ποιμένος ἀγνοῦ
ὃς βόσκει προβάτων ἀγέλας ὄρεσιν πεδίοις τε
ὀφθαλμοὺς ὃς ἔχει μεγάλους πάντη καθορῶντας.
οὗτος γάρ μ' ἐδίδαξε . . . γράμματα πιστά·
εἰς Ῥώμην ὃς ἔπεμψεν ἔμην βασιλείαν ἀθρῆσαι
καὶ βασίλισσαν ἰδεῖν χρυσόστολον χρυσοπέδιλον·
λαὸν δ' εἶδον ἐκεῖ λαμπρὰν σφραγεῖδαν ἔχοντα.
καὶ Συρίας πέδον εἶδα καὶ ἄστυα πάντα διήειν
Εὐφράτην διαβάς· πάντη δ' ἔσχον συνομίλους,
Παῦλον ἔχων ἔποχον. πίστις πάντη δὲ προῆγε
καὶ παρέθηκε τροφήν πάντη ἰχθὺν ἀπὸ πηγῆς
παιμεγέθη καθαρὸν, ὃν ἐδράξατο παρθένος ἀγνή,
καὶ τοῦτον ἐπέδωκε φίλοις ἔσθαι διὰ παντός
οἶνον χρηστὸν ἔχουσα κέρασμα διδοῦσα μετ' ἄρτου.

Een vertaling zul je niet nodig hebben, maar toch lever ik die voor alle anderen die dit vriendenboek zullen inzien en het Grieks niet zo gemakkelijk lezen als jij:

Mijn naam is Aberkios; ik ben de leerling van een heilige herder
die [zijn] kudde schapen weidt op bergen en in vlakten,
die grote ogen heeft waarmee hij overal heen kijkt.
Hij heeft mij immers . . . betrouwbare Schriften onderwezen,
hij heeft mij naar Rome gezonden om een koninkrijk te aanschouwen
en een koningin te zien in een gouden gewaad en met gouden schoeisel.
Ik zag daar een volk dat een schitterend zegel heeft.
Ook de vlakte van Syrië zag ik, en alle steden heb ik doorkruist,
de Eufraat ben ik overgestoken. Overal had ik verwanten,
Paulus had ik als metgezel. Overal leidde het geloof mij,
En overal verschaftte het mij als voedsel een enorme, reine
vis uit de bron, die een heilige maagd heeft gevangen.
Deze gaf zij steeds aan de vrienden te eten;
en zij had goede wijn, en gaf het mengsel samen met brood.

De Griekse tekst heb ik ontleend aan de uitgave van Gerardus Rauschen, *Monumenta minora saeculi secundi* (Florilegium Patristicum 3), Bonn 1914, tweede druk, p. 37-39. Alvorens ik iets zal opmerken over de inhoud, eerst een tekstkritische kwestie. Blijkens Rauschens kritisch apparaat is de lezing διήειν in regel 10 gebaseerd op de Russische vertaling van de levensbeschrijving van Aberkios; andere geleerden lezen hier echter νίσιβιν of νισίβιν, de Syrische stad Nisibis dus. In dat geval zou de vertaling luiden: ‘Ook de vlakte van Syrië zag ik en alle steden; [zelfs] Nisibis, na de Eufraat te hebben overgestoken. Mocht het toch διήειν moeten zijn: ik moest even opzoeken dat dat, naast διῆα (of διῆα?), het imperfectum in de eerste persoon enkelvoud van δέειμι kan zijn, volgens Nuchelmans’ *Kleine Griekse Grammatica*.

Niet geheel zeker ben ik over de betekenis van ἔποχον. Het zal hier niet de betekenis van ‘saddle-cloth’ hebben, dat Liddell en Scott hierbij vermelden; het zal zijn afgeleid van ἔποχος, en dat betekent volgens Liddell en Scott ‘mounted upon’, ‘having a good seat’. A. Bailly, *Dictionnaire Grec Français*, vermeldt echter als mogelijkheid ‘cavalier éprouvé’, en vermoedelijk mag het op grond daarvan ook wel als reisgenoot verklaard worden. De Vogel vertaalt ‘metgezel’, en Johannes Quasten ‘companion’. Aberkios zal hebben bedoeld dat hij overal een codex van de brieven van Paulus bij zich had en dat hij daarin vaak las. Een andere, hiermee niet strijdige mogelijkheid is dat hij deze codex ook als φυλακτήριον ter bescherming bij zich had.

Zo kom ik op de interpretatie van deze tekst. Met de ‘heilige herder’ moet Christus bedoeld zijn. Aberkios getuigt dat hij een reis naar Rome heeft gemaakt en dat hij daar de zeer eerbiedwaardige en indrukwekkende christelijke gemeente heeft bezocht. Het ‘schitterende zegel’ duidt waarschijnlijk op de doop.

Ook oostwaarts is Aberkios gereisd, tot over de Eufraat. Overal trof hij geloofsgenoten die met hem de maaltijd van vis, wijn en brood deelden. Zoals bekend staat de vis, ἰχθύς, voor Jezus Christus, Gods Zoon, de Redder, en het wijn en de brood staan

voor de eucharistie. In de eucharistische maaltijd deelden de plaatselijke christenen met Aberkios dus de tastbare gemeenschap in Christus. Met de heilige maagd zal Maria bedoeld zijn (zij is ἀγνή zoals de herder ἀγνός is), zij die Jezus in haar schoot heeft gedragen en hem zo bij wijze van spreken als een vis heeft gevangen. Opmerkelijk dat zij als het ware als de gastvrouw van de maaltijd wordt beschouwd. Het ‘mengsel’ duidt op de wijn, die destijds met water werd gemengd.

Al met al een fascinerende tekst, die relatief onbekend is gebleven. Hoewel het een grafopschrift is, spreekt hier in poëtische taal een levend geloof dat ons lang na de dood van Aberkios nog kan raken. Ik wil je niet suggereren, Tertius, dat jij ook alvast maar zo’n grafopschrift moet samenstellen, maar bied je deze tekst wel graag aan, ter overweging en ter herkenning van Aberkios’ oudchristelijke geloof.

Enige uitleg en meer literatuur is te vinden bij:

Johannes Quasten, *Patrology* 1, Westminster, Md. 1986 (herdruk van Utrecht 1950), p. 171-173

Siegmar Döpp, Wilhelm Geerlings, *Lexikon der antiken christlichen Literatur*, Freiburg / Basel / Wien 2002 (derde druk), p. 230-231, s.v. Epitaph

Riemer Roukema